

Politivæsenet i Odense i perioden 1850-1880

Af Morten Mikkelsen

I perioden 1850-1880 skete adskillige ændringer i de lovmæssige rammer for politivæsenets organisation i Odense jurisdiktion, hvilket først og fremmest var begrundet i det stadigt stigende befolkningstal.

Indtil 1866 blev politivæsenet organiseret efter forordning af 22. oktober 1701 (angående politivæsenets administrative opbygning) samt en resolution angående politivæsenet i Odense fra den 18. december 1789.¹

Jurisdiktionens samlede politimandskab bestod af fire politibetjente, to gadekommissærer, atten vægttere samt byfogeden, der var politimester.²

Politibetjentenes arbejdsopgaver var fastlagt i »En Erindring til Politibetjentene« af 24. juni 1802 med tilføjelser af 28. april 1828. Hver betjent havde overopsyn med en fjerdedel af jurisdiktionen og skulle påse, at alle politiordninger blev efterfulgt. Betjentene skulle adlyde politimesterens ordre uden tøven samt indlevere skriftlige rapporter over opgavens forløb. Endvidere skulle betjentene på skift »gøre opvartning for politimesteren«. I tilfælde af ildebrand skulle samtlige betjente møde frem og være behjælpelige med slukningen. Efterladenhed og forsømmelighed i tjenesten medførte afskedigelse samt en yderligere straf afhængig af forseelsens omfang.

Lønnen androg årligt 80 rigsdaler pr. betjent. Beløbet blev udbetalt af Odense bys kæmnerkasse. Desuden modtog betjentene til deling stævningsspengene, som blev indbetalt ved indstævning til retsmøder. Hver enkelt betjent modtog endvidere en tredjedel af bødeindtægten, der indkom for overtrædelse af visse politivedtægter, dog kun fra de overtrædelser, den enkelte betjent selv havde opdaget og anmeldt.³

Lønningssystemet indeholdt et personligt økonomisk incitament for den enkelte betjent til at udføre tjenesten med omhu gennem bestemmelsen om tildelingen af en tredjedel af bødeindtægterne for visse politivedtægtsovertrædelser.

Anordningen gjaldt tillige for enkelte overtrædelser, der blev anmeldt på privat initiativ, således for anmeldelse af hunde uden mundkurv.⁴

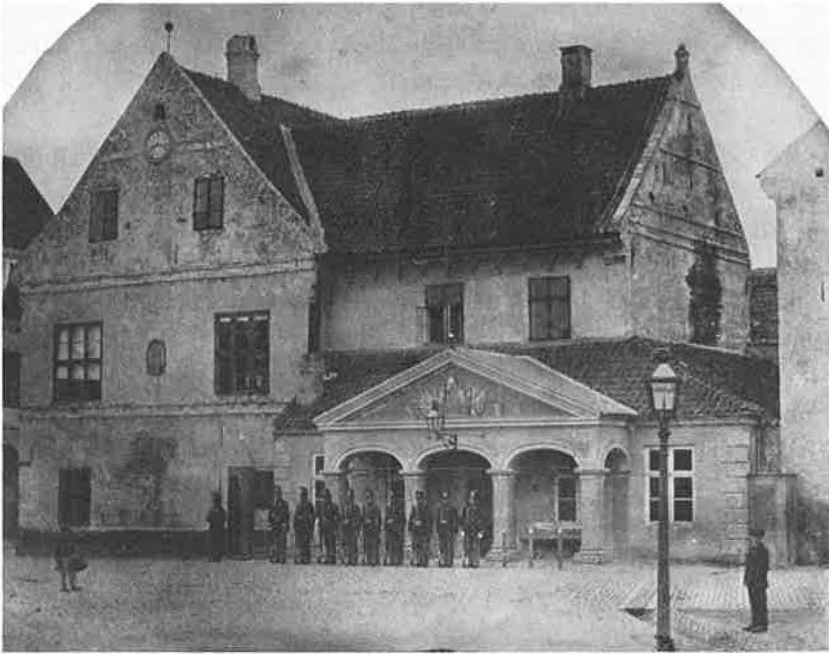
Betjentenes ekstraindtægter er tydeligvis blevet indtjent gennem tilsvarende anmeldelser, især for gadeuorden. Bødesystemet bevirker, at det ikke kan udelukkes, at enkelte betjente i håbet om en økonomisk gevinst anmeldte adskillige overtrædelser, som muligvis ikke var reelle overtrædelser (f.eks. gadeuorden). Forholdet kan have medført et sagsantal, der var højere end det egentlige antal overtrædelser.

Stillingerne som gadekommissærer blev oprettet i 1852. De to kommissærer havde opsynet med renovation og renholdelse af byens gader. De atten vægtere arbejdede ud fra vægterinstruksen af 22. marts 1815. Vægterne havde ifølge instruksen natteopsynet med jurisdiktionen, samtidig med at de sørgede for byens gadebelysning. Vægtervæsenet omfattede en vægtervagtmester, femten gadevægttere samt to tårnvægttere.⁵

Vedtagelsen af stadigt flere politivedtægter medførte øgede arbejdsbyrder for betjentene, således havde de tilsynet med handels- og næringsforhold, de almene sundhedsforhold og torvedagenes afvikling. Byens voksende befolkningstal, to teatre samt to månedlige markedsdage bevirkede sammenholdt med ovennævnte arbejdsopgaver, at de fire betjente havde vanskeligt ved at udføre deres hverv ordentligt.⁶ De to gadekommissærer havde tilsyneladende også meget at bestille. I begyndelsen af 1860'erne var gadernes tilstand uhyre ringe; således kunne døde dyr henligge på gaderne flere uger. Spildevand stod ofte i hele søer ud over gaderne, og byen var fyldt med herreløse hunde.⁷

Politimester siden 1828, Gregorius Nicolai de Klaumann, døde den 1. oktober 1863 og blev afløst af Peter Alexander Cecilius Heide den 1. november samme år. Den nye politimester indså, at en reform af politivæsenet var tiltrængt. Heide fik i den forbindelse udarbejdet en fortegnelse over samtlige ansatte personer ved politivæsenet pr. 18. januar 1864.

Den ældste politibetjent, Rasmussen, var ansat i 1842, medens den yngste betjent, Busch, var ansat i 1861. Kvalifikationerne for landets samtlige politibetjente er blevet vurderet ret negativt. Betjentene var ofte afdankede underofficerer, som havde fortrinsret til stillingerne, og kvalifikationerne var ofte ringe. Forholdet bevirkede manglende respekt for politiets arbejde blandt befolkningen. I fortegnelsen er der imidlertid intet anført om politibetjentenes tjenestedygtighed.⁸

Det gamle rådhus i Odense, hvor politiet havde hovedkvarter fra 1860.

Vægtervæsenet bestod i januar 1864 af en vægtervagtmester på 47 år med skudsmålet »drikfældig«, to tårnvægttere, som begge var fyldt 60 år, med samme renommé, samt femten gadevægttere. To af gadevægterne var »svage og drikfældige«, en gadevægter var »højest upålidelig«, og en anden var »upålidelig«. Kun seks gadevægttere havde vidnesbyrdet »meget ordentlig og pålidelig mand«. Gennemsnitsalderen for gadevægttere var i 1864 mellem 43 og 44 år.⁹

Odense Communalbestyrelse fremførte i begrundelsen for omordningen af politivæsenet, at »det nuværende vægtermandskab er så gammelt og affældigt, at omtrent kun en tredjedel kan anses for tjenestedygtigt, og en fornyet besætning vil i ethvert tilfælde være nødvendig«. Communalbestyrelsen nærede intet håb om, at dygtige mennesker ville besætte stillingerne, da lønnen var forholdsvis lav (138 rigsdalere og 4 skilling pr. år), og stillingen som vægter var tillige betragtet som værende underordnet i samfundet. Bestyrelsen fremhævede på dette grundlag, »at byen ville være bedre tjent med et mindre, bedre lønnet og derfor dygtigere perso-

nale, end med et talrigere, der er stillet under så slette vilkår, at det kun kan komme til at bestå af lidet tjenestedygtige kræfter«. Samtidig fandt Communalbestyrelsen det ønskværdigt, at politistationen var åben hele døgnet. Stationen var således kun åben i dagtimerne fra klokken 7 til klokken 21 i perioden 1850 til 1866.¹⁰ Alexander Heides forslag til en ny politivedtægt blev forelagt Communalbestyrelsen den 10. marts 1865 og vedtaget samme år den 21. april. Ordningen blev sendt til høring i krigs- og i justitsministeriet. Begge ministerier havde enkelte indsigelser mod ordningen, således ønskede krigsministeriet ansættelsesretten til de to højst lønnede politibetjentstillinger.

Politivedtægten blev godkendt den 16. december 1865 og var planlagt til ikrafttrædelse den 1. januar 1866. Alexander Heide var imidlertid død, og vedtægten trådte først i funktion den 1. februar 1866.¹¹

Gennemførelsen af den nye politivedtægt medførte en udvidelse af politipersonalets bemanningstal. Communalbestyrelsen ansatte en politiassistent, som blev det øvrige personales nærmeste foresatte og politistationens daglige leder. Politibetjentenes antal blev forøget til syv, fire betjente af første klasse og tre betjente af anden klasse. Betjentene skulle sørge for patruljering og vagttjeneste i dagtimerne samt på skift en nat hver uge have vagttjeneste på politistationen, der nu blev åben døgnet rundt. Vægtervæsenet blev nedlagt og erstattet af patruljebetjente. Der blev ansat 12 patruljebetjente samt to reservepatruljebetjente. Patruljebetjentene skulle sørge for opretholdelse af ro og orden i jurisdiktionen om natten, og blev tjenestemæssigt ledet af den vagthavende politibetjent.

De to stillinger som tårnvægtere blev opretholdt ved omordningen. Tårnvægterne skulle hvert kvarter bekendtgøre klokkeslettet fra vægtertårnet samt være opmærksomme på eventuelle ildebrande. Et politibud blev ansat til besøgelse af budtjeneste og hjælp ved transport af arrestanter til retslokalet fra arresthuset. Forudsætningen for at blive ansat i polititjeneste var en alder mellem 25 og 40 år, et godt helbred samt gode læse- og skrivefærdigheder.

Uniformering fik et specielt afsnit i vedtægten. Poli- og patruljebetjentene skulle bære en mørkeblå frakke, overkjole samt kasket. Til anvendelse ved nattjeneste blev en regnkappe med hætte udleveret. Personalet blev bevæbnet med en stok og en signalpibe, dog blev det indskærpet, at stokken ikke måtte anvendes »uden yderste nødvendighed«.

En af byens politibetjente
(optagelse af fotograf
J. Biering, der åbnede atelier
i Dronningensgade 1888).

For hver enkelt kategori af de ansatte personer blev der udarbejdet instrukser angående tjenestens pligter og indhold. Generelt havde personalet »med flid, omhu og nøjagtighed at efterkomme enhver dem af deres foresatte given ordre, gøre sig nøje bekendt med byens lokaliteter og dens beboere, våge over at den offentlige ro og orden opretholdes og gøre anmeldelse om enhver lovovertrædelse, der måtte komme til deres kundskab«.

Overfor byens befolkning skulle personalet »optræde med alvor, besindighed og høflighed og yde enhver den bistand og vejledning, som lader sig forene med dets tjenestepligter«.

Politibetjentene skulle anholde personer, som tidligere havde været straffet for ejendomsforbrydelser, betleri eller løsgængereri, såfremt de på-

gældende ikke kunne redegøre for deres næringsvej. Endvidere skulle politibetjentene være høflige og hjælpsomme, de måtte ikke ryge tobak i tjenesten, ligesom de ikke måtte gå med paraply eller ledsages af hunde.

Patruljebetjentene måtte heller ikke ledsages af hunde, og ingen »patruljebetjent må sidde ned på sin post og ej heller stå stille, med mindre tjenesten fordrer det, men bestandig være i bevægelse i sit distrikt«.

I tilfælde af ildebrand skulle patruljebetjenten »øjeblikkelig med signalpibe og brandråb gøre anskrig, melde ilden til de i distriktet boende brandofficerer, tænde gadelygterne og forøvrigt træffe de videre fornødne foranstaltninger«.

For alle ansatte blev det gentagne gange indskærpet, at de ikke »må modtage belønninger, skænk eller gaver uden med politimesterens minde«.

Grove forsømmelser medførte afskedigelse, medens ringere tjenesteforsømmelser kunne straffes med en irettesættelse af politimesteren samt bøder indtil 20 rigsdalere.

Lønningerne steg mærkbart ved gennemførelsen af den nye politivedtægt. Politiasistenten modtog årligt 600 rigsdalere, første klasses betjente fik 350 rigsdalere om året, medens anden klasses betjente årligt tjente 250 rigsdalere. Patruljebetjentene blev aflønnet med 200 rigsdalere årligt, og tårnvægterne samt politibudet beholdt 150 rigsdalere om året. Gebyrer for stævninger, teateropsyn og andre polititilsyn skulle deles ligeligt mellem de syv politibetjente. Patruljebetjentene delte indtægterne fra lukning og åbning af gadeporte samt fra vækktjeneste. Byens borgere kunne bestille vækning af patruljebetjentene. En enkelt vækning kostede 8 skilling, medens fast vækning kostede 2 rigsdalere. Samtlige ansatte i politivæsenet havde fri lægehjælp og medicin i tilfælde af sygdom.

Ivrige og nidkære politibetjente kunne én gang årligt indstilles til en kontant belønning, der stammede fra bødeindtægter, som ifølge vedtægterne tilfaldt anmelderen.¹²

Politivedtægten angav mulighederne for personligt avancement, da bedre lønnede stillinger som regel skulle besættes med personer fra lavere lønnede stillinger, »dog alene efter duelighed, ikke efter tjenestealder«. Politivedtægten indeholdt således adskillige bestemmelser, som skulle anspore personalet til at yde en god arbejdsindsats i det daglige politiarbejde.

Ved gennemførelsen af den nye politivedtægt blev det nødvendigt at afskedige flere vægttere. Communalbestyrelsen vedtog imidlertid, at flere ældre vægttere kunne modtage understøttelse fra kærnerkassen, medens de yngre vægttere fik et gratiale, da »en del i en lang årrække have tjent kommunen, om end ikke altid på en tilfredsstillende måde«. ¹³

Communalbestyrelsen fremførte i argumentationen for vedtagelsen af den nye politivedtægt, at den tidligere ordning årligt kostede 5026 rigsdalere og 48 skilling, medens den nye vedtægt med et bedre politivæsen ville koste 6000 rigsdalere årligt. Beregningerne stemte dog kun overens med de faktiske udgifter i de to første år. Politiassistenten modtog et personligt tillæg på 200 rigsdalere årligt fra 1868, medens de syv politibetjente samlet fik en lønstigning på 200 rigsdalere fra 1868.

De ændrede lønningsforhold bevirkede sammen med loven om købstadskommuner fra den 26. maj 1868, der angav ændringer for beskikkelse af politipersonalet, en ny politivedtægt for Odense. Vedtægten af 17. april 1869 adskilte sig bortset fra lønspørgsmålet ikke meget fra 1866-vedtægten, dog blev de to tårnvægterstillinger nedlagt. ¹⁴

Bortset fra enkelte lønjusteringer gjaldt politivedtægten fra 1869 til 1876. Personalet blev dette år udvidet med to politibetjente og to patruljebetjente. ¹⁵

Odense jurisdiktion blev udvidet i geografisk henseende den 1. januar 1879, da dele af de tre landsogne (Sct. Hans-, Sct. Knuds- og Vor Frues landsogn) blev indlemmet i jurisdiktionen. ¹⁶

I forbindelse med udvidelsen af jurisdiktionsgrænserne skete en større ændring i politivedtægten. Politistyrkens øverste ledelse bestod ifølge vedtægten af 12. september 1879 af politimesteren, en politiassistent med en årgage på 1600 kr., samt to overpolitibetjente, der tjente 900-1000 kr. om året.

Det øvrige personale omfattede ni politibetjente med en årsløn på 500-700 kr., fjorten patruljebetjente med en indtægt på 400-460 kr. årligt samt et politibud, som blev aflønnet med 300 kr. om året. De tidligere nævnte indtægter for diverse arbejdstjenester (vækning o.lign.) blev stadigvæk delt mellem de ansatte indenfor hver enkelt stillingskategori.

Overpolitibetjentene blev mellemed mellem politiassistenten og politibetjentene, medens stillingsbeskrivelserne for de øvrige tjenestekategorier stort set var i overensstemmelse med de tidligere nævnte forskrifter. ¹⁷

Politistyrken blev således forøget forholdsvis meget i løbet af perioden 1850 til 1880 gennem vedtagelserne af nye politivedtægter i 1866, 1876 og 1879. Communalbestyrelsen ønskede at opbygge et politivæsen bestående af dygtige og pålidelige betjente, der skulle udføre de mangeartede politiopgaver i den stadigt voksende by.

Det er vanskeligt at lave en undersøgelse af politimandskabets kvalifikationer og derved undersøge, om Odense fik et bedre politimandskab efter gennemførelse af den nye politivedtægt i 1866.

Communalbestyrelsens forhandlinger viser for perioden 1866 til 1880 en hyppig udskiftning af personalet, specielt af patruljebetjentene, som tilsyneladende stadig var dårligt lønnet. I et brev dateret den 25. september 1871, stilet til politimester Johan Georg Christopher Frederik Koch, bad patruljebetjentene om et dyrtidstillæg fra politikassen, da alle livsforholdene var steget så meget, »at vi kun med stor sparsommelighed kan skaffe det allernødvendigste tilveje«. Enkelte patruljebetjente havde en ekstraintægt ved dagsarbejde, men den var »kun ringe, da vi om dagen må søge hvile for at være egnede til at udføre vor tjeneste om natten«. ¹⁸

Arbejdet som politibetjent var ikke ufarligt. En beruset mandsperson, som skulle anbringes i detentionen, da han havde generet nogle offentlige fruentimmere (prostituerede), præsterede således at give en betjent næseblod, medens en anden betjent blev sparket i ribbenene og måtte holde sengen i fem dage. Endvidere kaldte lovovertræderen de tre betjente, som arresterede ham, for labaner og tyveknægte.

Sagen udgjorde et af de groveste eksempler på vold mod politipersonalet i perioden 1850 til 1880. Verbale fornærmelser forekom hyppigt og med skældsord som ovennævnte. ¹⁹

Disse forhold taget i betragtning kan det ikke undre, at enkelte betjente af og til ikke passede deres tjeneste ordentligt. Betjentene angav imidlertid hinanden, såfremt ulovlige tjenesteforsømmelser blev opdaget. Forsømmelser blev straffet med bøder, som givetvis indgik i den fælleskasse, der blev anvendt til belønninger for nidkærhed i tjenesten.

Det fremgår af det bevarede materiale, at de hyppigste forsømmelser var udeblivelse fra tjeneste. I enkelte tilfælde havde en betjent sovet under stationsvagten, medens enkelte andre betjente havde været sammen med et fruentimmer i tjenestetiden. En betjent, som blev fundet sovende i en port under vagttjenesten, måtte bøde 10 rigsdalere, hvilket svarede til

ca. to ugers løn. Samvær med fruentimmere blev takseret til 4 rigsdalere.²⁰

Udskiftningen blandt mandskabet var dog yderst sjældent begrundet i afskedigelser på grund af embedsforsæelser. Det overordnede personale forsømte så vidt vides intet, og kun én person blandt dette blev afskediget i perioden 1850 til 1880. Politiasistenten blev i 1879 afskediget i en alder af 35 år som følge af en sindssygdом.²¹

Politiasistenten, politibetjente samt patruljebetjente blev ansat og lønnet af Odense Commune, dog blev de højstlønnede stillinger besat efter indstilling fra henholdsvis justits- og krigsministeriet. Politimesteren blev derimod ansat og lønnet af staten.

Indtil 1866 var politimesteren og byfogeden i Odense tillige skriver i Bjerge-Åsum herred samt første kongelige rådmand i Odense Magistrat. Der var indtil 1866 to kongelige rådmænd i Magistraten, og den anden rådmandspost blev varetaget af byskriveren i Odense. Byskriveren var ligesom politimesteren jurist.

Den borgervalgte Communalbestyrelse ønskede i forbindelse med omordningen af politiet i 1866 den ene kongelige rådmandspost nedlagt. Da bestyrelsen ofte diskuterede sager vedrørende politiet, fandt den det rimeligst, at politimesterens rådmandspost blev nedlagt, medens byskriverens rådmandspost kunne bevares.

Endvidere ønskede communalbestyrelsen, at skriverjobbet for Bjerge-Åsum herred blev udskilt fra stillingen som politimester i Odense.²²

Ved omordningen af politiet i 1866 blev den ene kongelige rådmandsstilling nedlagt og skriverjobbet for Bjerge-Åsum herred udskilt fra politimesterstillingen. Imidlertid var politimesteren stadig kongelig rådmand i Odense Magistrat, idet jobbet som byskriver i Odense blev sammenlagt med politimesterstillingen.

Communalbestyrelsen i Odense fik således kun opfyldt en del af ønsket om en omlæggelse af Magistraten i forbindelse med omordningen af politiet.²³

På trods af nedlæggelsen af byskriverstillingen i Odense var der stadig to jurister til retsproceduren, idet politiassistentstillingen skulle besættes med en jurist.

For at give et indtryk af politivæsenets styrke er politiets mandskabstal i nedenstående tabel sammenholdt med jurisdiktionens samlede indbyg-

gertal på forskellige tidspunkter i perioden. Politimesteren er *ikke* medregnet, da han ikke tog del i den daglige overvågning af befolkningen. Politiasistenten er derimod inkluderet i politibetjenttallet efter 1866.

Antallet af indbyggere pr. betjent i Odense jurisdiktion i udvalgte år i perioden 1850-1880.

År	Antal indbyggere pr. dagbetjent/politibetjent	Antal indbyggere pr. vægter/patroljebetjent
1850	2781	618
1860	3564	792
1870	2121	1414
1880	1859	1594

Kilde: LAF, OBA, afd. G, D.D.v.P., »Dokumenter vedrørende omordningen af politiet, 1866«; Uddrag af Odense Communalbestyrelses Forhandlinger, 1865, s. XXXIII-XXXVII; Uddrag af Odense Byråds Forhandlinger, 1876, s. 270-275; Statistisk Tabelværk, II,1; III,1; III, 18; IV, A,3.

Der var i perioden en stadig stigning i antallet af indbyggere pr. vægter/patroljebetjent, medens antallet af indbyggere pr. dag-/politibetjent var stigende indtil gennemførelsen af den nye politiordning i 1866 og derefter faldende i resten af perioden.

Umiddelbart synes den politimæssige beskyttelse at have været ret ringe i Odense indtil 1866. Dette var muligvis tilfældet ved ejendoms kriminalitet og ved enkeltpersoners voldskriminalitet, men ikke ved oprør eller indre uroligheder i kommunen. Politimesteren kunne i tilfælde af optøjer og revolter tilkalde hjælp hos »Odense Politikorps«, der var en sammenlutning af private borgere.

Korpset blev oprettet den 20. april 1857 ved en sammensmeltning af de tre borgerlige militære korps, Borgerbataillon, Fodjægerkorpset og Det ridende Korps. Politikorpset bestod af 120 menige medlemmer samt nogle officerer, der afviklede nogle årlige øvelser. I tilfælde af ildebrand skulle politikorpset danne vagthold, og korpset skulle samles »under våben i tilfælde af opløb eller andre tilfælde, når politimesteren finder det nødven-

diget«. Betegnelsen blev i 1862 ændret til »Odense borgerlige Jægerkorps«, men opretholdt de gældende vedtægter.²⁴

Der er ikke fundet eksempler på, at politikorpset blev anvendt til opretholdelse af ro og orden i byen, og dette faktum kan have været medvirkende til afviklingen af korpset i 1870. Dette år blev politikorpset omorganiseret til »Odense Brandvæsens Ordenskorps«, som skulle være behjælpelig ved slukning af brande.²⁵

Imidlertid kan en stigning i den militære garnisonsstyrke i 1867 sammen med omordningen af politiet i 1866 have givet anledning til omorganiseringen af politikorpset, da militæret kunne tilkaldes ved eventuelle optøjer.²⁶

Politivæsenet i Odense undergik således adskillige ændringer igennem perioden 1850 til 1880; først og fremmest steg antallet af politibetjente, medens et ringe vægtermandskab blev afløst af patruljebetjente. Politivedtægten for Odense af 1866 var tilsyneladende god, i hvert tilfælde dannede vedtægten udgangspunkt for en ny politivedtægt i Århus i 1869. Vedtægterne fra de to byer var forbillede for de politivedtægter, som gennem loven om købstadskommuner fra 1868 og loven om politi uden for København fra 1871 blev udfærdiget i andre danske byer.²⁷

Noter

1. Landsarkivet for Fyn, Odense Byfoged Arkiv (herefter LAF, OBA), afd. G, Diverse Dokumenter vedrørende Politiet 1866-1907 (herefter D.D.v.P.), »En Erindring til Politibetjentene«, d. 24/6 1802.
Kongelige Reskripter, Resolutioner og Collegialbreve for Danmark og Norge (herefter Kgl. Reskripter..), d. 18/12 1789, s. 257-264.
2. LAF, OBA, afd. G, D.D.v.P., »Dokumenter vedrørende omordningen af politiet, 1866«.
3. LAF, OBA, afd. G, D.D.v.P., »En Erindring til Politibetjentene«, d. 24/6 1802.
4. LAF, OBA, afd. G, Forskellige Sager vedrørende Politiforvaltningen 1798-1865 (herefter F.S.v.P.), Placat af 12/7 1802.
5. LAF, OBA, afd. G, D.D.v.P., »Dokumenter vedrørende omordningen af politiet, 1866«, Vægterinstruks af 22/3 1815.
6. Uddrag af Odense Communalbestyrelses Forhandlinger, 1865, s.44.
7. H.S. Holbeck (udg):»Odense Bys Historie«, Odense, 1926, s. 383.
8. E. Holck:»Den politimæssige bekæmpelse af forbrydelser i Danmark med træk af kriminalpolitiets historie« i L. Beckman og H. Petersen (udg):»Kampen mod forbrydelsen«, I, Kbh, 1951, s. 361.
9. LAF, OBA, afd. G, D.D.v.P., »Dokumenter vedrørende omordningen af politiet, 1866«.
10. Uddrag af Odense Communalbestyrelses Forhandlinger, 1865, s.44-45.

11. Uddrag af Odense Communalbestyrelses Forhandlinger, 1865, s. 28, s. 44, s. 73, s. 106 og s. 120.
Uddrag af Odense Communalbestyrelses Forhandlinger, 1866, s. XCI-XCII.
12. Uddrag af Odense Communalbestyrelses Forhandlinger, 1865, s. XXXIII-XXXVII og s. LVI-LVII.
Uddrag af Odense Communalbestyrelses Forhandlinger, 1866, s. XLIII-XLV.
13. Uddrag af Odense Communalbestyrelses Forhandlinger, 1866, s.26.
14. Uddrag af Odense Communalbestyrelses Forhandlinger, 1865, s. 46-47.
Uddrag af Odense Byråds Forhandlinger, 1869, s. CLXXIX-CLXXXIV.
15. Uddrag af Odense Byråds Forhandlinger, 1876, s. 51-52.
16. Lovtidende, 1878, s. 349.
17. Uddrag af Odense Byråds Forhandlinger, 1879, Tillæg, s. 270-275.
18. LAF, OBA, afd. G, D.D.v.P., »Dokumenter vedrørende politibetjentenes ansættelse 1871-1887«.
19. LAF, OBA, afd. B I, Domprotokol for offentlige sager 1878-1883, d. 30/4 1880.
20. LAF, OBA, afd. G, D.D.v.P., »Politibetjentenes tjenesteforsømmelser 1871-1907«.
21. Uddrag af Odense Byråds Forhandlinger, 1879, s. 102.
22. Uddrag af Odense Communalbestyrelses Forhandlinger, 1863, s. 111-112.
23. Uddrag af Odense Communalbestyrelses Forhandlinger, 1866, s. 57.
24. Kgl. Reskripter..., d. 20/4 1857, s. 118-119. Kgl. Reskripter..., d. 11/4 1859, s. 97-101.
Kgl. Reskripter..., d. 14/2 1862, s. 253.
25. Uddrag af Odense Byråds Forhandlinger, 1870, s. CLXXXIX.
26. Uddrag af Odense Communalbestyrelses Forhandlinger, 1867, s. 59. Samme, 1868, s. 88 ff.
27. E. Holck: Anførte artikel, s. 381.